

Nærings- og fiskeridepartementet

Vår dato: 30.11.2022**Vår ref:** KJ**Deres ref:** [Klikk her for å skrive inn tekst.](#)

Høringssvar – NOU 2022:8 Ny minerallov

NORSKOG er en næringsorganisasjon for skogeiere som har en aktiv forvaltning av sine arealer og der drift av skog og tilgrensende næringer har en stor betydning for eierens økonomi. Våre medlemmer har eiendommer med betydelige mengder utvinnbare mineraler. Mange av medlemmene har virksomhet på eiendommen i dag og noen har til dels betydelige virksomheter på eiendommen. NORSKOG var i møter med utvalget og fikk gi sine innspill på temaer som våre medlemmer har bragt frem til oss.

I en verden hvor mineraler og mineralutvinning får en stadig viktigere rolle, vil også hensynet til en effektiv, men rettferdig forvaltning av mineraler være viktig. En intensivering av det grønne skiftet krever tilgang på nødvendige mineraler, og når de nødvendige mineralene blir ettertraktet, øker også verdien av dem. I tillegg vil mineraler som ikke tidligere har blitt utnyttet kommersielt kunne bli det nå og i fremtiden. Volatiliteten når det kommer til pris og hva som er en drivverdig forekomst vil også kunne endres fortløpende i et mineralmarked i endring.

NOU' en sier det selv (s. 69, punkt 7.2) «En særskilt kompliserende faktor er at mineralloven i samsvar på grunnlag av lang historisk utvikling opererer med to ulike eiendomsregimer for ulike mineralressurser, som ofte er fysisk sammenblandet i fra naturens side.» Legg dette til vår tids hurtige samfunnsutvikling med endrede behov og verdier, og du har en problemstilling som spesielt setter rettighetsspørsmålet mellom grunneiers mineraler og statens mineraler på spissen.

En forenkling og effektivisering av lovverket er på sin plass, men det må likevel balanseres opp mot andre hensyn. Spesielt er NORSKOG opptatt av grunneiers rettigheter etter mineralloven, og at disse ikke innskrenkes mer enn de må og kan i henhold til Grunnloven og EMK. NORSKOG ser det som hensiktsmessig at grunneiers rettigheter til grunneiers mineraler klargjøres bedre, i positiv forstand for grunneier.

Minerallovutvalget leverte før sommeren utredningen NOU 2022: 8 Ny minerallov. Evalueringen av mineralloven i 2018 viste at det er behov for flere endringer i loven, og NORSKOG støtter behovet for en ny minerallov.

Herunder har utvalget behandlet viktige prinsipielle spørsmål om man skal opprettholde skille mellom grunneiers og statens mineraler, om bergfriheten skal opprettholdes, og hvordan man skal få til en effektiv og bærekraftig, samfunns viktig utvinning av mineraler med best mulig hensyn til grunneier og andre rettighetshavere, herunder samiske interesser.

Utvalget har gått grundig gjennom de ulike mulige løsningene for bergfrihet, for skille mellom grunneiers og statens mineraler, og for hvordan å hensynta en effektiv prosess som også skal hensynta andre interesser.

Rettighetskollisjonen mellom statens og grunneiers mineraler er viet betydelig oppmerksomhet i utredningen. Dommen i Engebøfjellet illustrerer det hele godt, og er referert til flere ganger. Det gjøres oppmerksom på at dommen omkring utvinning av statens og grunneiers mineral, ikke er rettskraftig. Saken er anket til Høyesterett. Avhengig av utfall, tar NORSKOG forbehold om å innkomme med ytterligere merknader dersom saken blir behandlet i Høyesterett.

I det følgende vil NORSKOG komme med noen bemerkninger til utvalgets utredning og forslag til ny minerallov.

Skillet mellom grunneiers og statens mineraler, og bergfrihetens prinsipp

Utvalget har gjort en grundig vurdering av om skillet mellom grunneiers og statens mineraler bør oppheves. For mange tilfeller ville det være gunstig å ha et likt regelsett for alle mineraler. Man unngår da eksternalisering av negative konsekvenser.

Det har fra ulike hold vært påberopt at utgangspunktet skulle være at alt var statens mineraler. Dette er ikke mulig da det ville være en innskrenking i eiendomsretten og dermed ikke i tråd med Grunnlovens § 105 og EMK art. P1-1.

Motsatt er det også foreslått at alle mineraler kunne vært grunneiers mineraler. Dette ville vært i tråd med NORSKOG sitt syn på en sterk eiendomsrett. NORSKOG ser likevel utfordringene ved at bergfriheten skulle oppheves, og at transaksjonskostnadene til oppstart av mineralvirksomhet ville gått opp i så stor grad at man hadde latt være å utvinne en del nødvendige forekomster. Fordi utvinning også i mange tilfeller kommer grunneier til gode, selv ved uttak av statens mineral, vil det være hensiktsmessig at drivverdige forekomster drives.

Utvalget faller ned på en videreføring av skillet mellom statens og grunneiers mineraler, og NORSKOG kan i grove trekk tilslutte seg det resultat.

Bergfrihetens prinsipp opprettholdes også i ny lov, med bakgrunn i ønske om stimulering av undersøkelsesvirksomhet, og førstefinners rett opprettholdes, dog på en måte som søker å minimere ulempene ved to ulike mineralkategorier.

Samordning av undersøkelsestillatelser

En samordning av undersøkelsestillatelser mellom statens mineraler og grunneiers mineraler, som også krever avtale eller samtykke fra grunneier for undersøkelse, også for statens mineraler, eller i ytterste konsekvens ekspropriasjonstillatelse til slik undersøkelse, slik flertallet i utvalget mener, er etter NORSKOG sitt syn positivt. Dette kan styrke grunneiers rettigheter og eiendomsvern, og NORSKOG er enig med

flertallet når de uttaler at: «Retten til å si nei til aktiviteter på egen eiendom er i kjernen av eiendomsrettens innhold, og undersøkelsesaktiviteter fører til ulike fysiske inngrep på eiendommen langt utover det både leteretten og allemannsretten tillater. Det representerer i noen tilfeller «første steg» mot utvinningsaktivitet og har dessuten en viss selvstendig økonomisk verdi.»

I tillegg kan en avtaleinngåelse på et slikt tidlig tidspunkt medføre at grunneier står i en posisjon til å forhandle frem rettigheter og erstatninger som gjør at man unngår repetisjoner av saken omkring rettigheter i Førdefjorden. Dette vil likevel kreve mye av grunneier, og det er grunn til å anta at de fleste vil ha behov for gode fremforhandlede standardavtaler og juridisk bistand.

Det er likevel viktig for NORSKOG å understreke at det likevel må treffes en egen avgjørelse om ekspropriasjon av utvinningsrett, slik at en ekspropriasjon for undersøkelsesrett, som man må anta er lettere å få, ikke automatisk også medfører en rett til utvinning. Her er det viktig å ha i mente at dette er en utvikling man ser på andre rettsområder. I petroleumsnæringen har man gått langt i å si at man skal ha utvinningsrett etter prøveboring. Det er muligens likevel ikke helt overførbart da havbunn ikke er underlagt eiendomsrett på samme måte som for mineralloven.

En samordning av tillatelsene kan også, sammen med kravene til undersøkelsesplan og innsats for å beholde sin undersøkelsestillatelse, gjøre at man hindrer at passive rettighetshavere blokkerer utvikling. NORSKOG mener derfor det er uheldig når det i Engebøsaken (se detaljert om saken lenger ned i høringen) både i tingrett og lagmannsrett argumenteres for at grunneiere som vil ha ut grunneiers mineral kunne fått til dette ved å søke om undersøkelsestillatelse for statens mineral.

NORSKOG ønsker å påpeke at selv om det gis undersøkelsesrett til et mineral på grunneiers eiendom, er man fortsatt avhengig av å få til avtaler om veirett, motorferdsel og eventuell annen bruk av eiendommen. Dette er ikke omfattet av undersøkelsesretten, og NORSKOG er fornøyd med at grunneiers rettigheter av flertallet, er løftet inn så tidlig i prosessen.

Samordning av utvinning

«Utvalget forslår også en mer generell bestemmelse om samordnet utvinning i tilfeller der det er ulike rettighetshavere til ulike deler av en mineralforekomst, enten fordi den inneholder ulike mineral kategorier, eller fordi den strekker seg over ulike rettighetsområder. Det kan hende at felles utnyttelse vil kunne føre til bedre ressursutnyttelse, reduserte kostnader eller mindre inngrep i naturmiljøet, ved at en kan ha felles tilkomst og transportanlegg for det som tas ut osv. DMF kan i slike tilfeller etter lovutkastets § 5-5 gi rettighetshaverne pålegg om å legge frem forslag til plan for samordnet utvinning. Om den blir godkjent vil partene ha plikt til å drive uttaket i samsvar med den. Partene vil da måtte komme frem til en nærmere avtale om hvordan driften skal foregå og for fordeling av kostnader og produksjonsresultat.»

NORSKOG anser dette som en positiv lovendring, men med det forbehold at det klargjøres hva som er grunneiers utvinningsrett til mineraler som ikke er et biprodukt, men som har en isolert verdi. Se nærmere om denne problemstillingen m.fl. under punktet om Engebødommen, og under punktet om utvinning der forekomstene isolert ikke er drivverdig, men hvor de er drivverdige sammen.

Grunneiers partsstatus

NOU' en slår også fast at det uomtvistelig er slik at grunneier må informeres og gis rett til uttale ved

tildelingstillatelser, fordi grunneier er part. NORSKOG spilte inn dette argumentet og ønsket det lovfestet, men er glad for at utvalget er så tydelig på at grunneier har en så selvsagt partsstatus at det ikke behøves presiseres i lovteksten. Dette er det viktig at følges opp i praksis, især for tilfellene av statens mineral.

NORSKOG foreslår at grunneier profesjonaliseres gjennom krav på bistand til utstyring med juridisk og sakkyndig bistand under den forvaltningsmessige saken. Dette skjer allerede ved eksempelvis vannkraft.

Vederlag til grunneier ved uttak av statens mineral

Satsen på 0,5% opprettholdes som ved den gamle mineralloven, uten at det gis noen sterke begrunnelser for dette. NORSKOG mener man bør se hen til de vederlag som ytes ved industrimetaller og lette metaller, hvor det etter vår kjennskap, gis vederlag i snitt på mellom 3 og 5%. NORSKOG kan ikke se at det burde foreligge vesentlig svakere rettigheter for grunneier hvor det skal tas ut statens mineral etter loven, og mener loven bør søke å harmonisere seg noe mer mot markedsvederlagene.

Etter NORSKOGs syn er det også naturlig å se hen til utnyttelse av andre naturressurser. Ved utbygging av vannkraft, vindkraft og solkraft, er det bransjestandard for å kompensere grunneier med en prosentandel av brutto omsetning i kraftverket. Prosentandelen fastsettes med grunnlag i forventet lønnsomhet, men er aldri så lav som 0.5%. Modellen er sympatisk: Den er objektiv, enkel å praktisere og sikrer grunneier en andel av verdiskapningen.

Beregning av drivverdighet

Etter någjeldende lovs ordlyd skal man påvise at en forekomst av statens mineraler er drivverdig dvs. at det må fremlegges en beregning som viser at statens mineraler alene er drivverdige. Det har imidlertid utviklet seg en praksis i direktoratet, delvis med støtte i lovens motiver, der søker av statens mineraler har fått anledning til, ved beregning av drivverdigheten, å legge til verdien av grunneiers mineraler som måtte være integrert i forekomsten. Det er imidlertid stillet krav om at forekomsten av statens mineraler må være hovedelementet i forekomsten. Den angitte tolkningen er som nevnt i strid med lovens ordlyd, men den virker til å være en praksis ved direktoratet. Gjennom denne tolkningen tilegner utvinner av statens mineral seg en funksjon av grunneiers mineral som kan være det avgjørende momentet som gir utvinningsrett. Dette er alvorlig i seg selv, men har i neste omgang meget vidtgående konsekvenser.

Utvalget foreslår å endre kravet om at forekomsten åpenbart må være drivverdig alene. Utvalget foreslår å endre dette til at det er sannsynlig at forekomsten kan utvinnes separat. Dette er en forbedring, men kunne med fordel vært trukket enda lenger slik at det er verdien av mineralet alene som vurderes. Til støtte for et slikt syn kan man også legge til grunn lagmannsrettens vurdering av malmbegrepet i minerallovens § 7 (fra Engebødommen), se eget punkt om definisjon av malm lenger ned.

Brutto- eller nettoverdi

Det har vært reist spørsmål ved hvorvidt det ved beregningen av om hvilket mineral som utgjør hovedelementet, skal legges til grunn nettoverdi eller bruttoverdi. I en felles forekomst kan ett mineral ha en dominerende omsetningsverdi, men gi et beskjedent resultat (høy tonnasje og lav pris), mens et annet mineral kan ha en mindre omsetningsverdi, men gi et bedre resultat (mindre tonnasje, men høyere pris). Etter NORSKOGs oppfatning bør det fastlegges at det er resultatverdier som skal legges til grunn når drivverdighet avgjøres. Litt mer spesifikt bør det være at det er resultatverdien (mest entydig «FOB», free on

board) basert på priser over en lengre tidsperiode og en normal prosessering. Det gir et presist beregningsgrunnlag og tar vekk øyeblikksituasjoner med høye eller lave priser.

Definisjon av malm

Etter den någjeldende mineralloven § 7 og i forslag til ny minerallov § 1-6 snakkes det om metallene titan og «malmer av disse.» Nordic Mining mente at de måtte ha rett til å utvinne også grunneiers granat fordi den ligger i en sammenblandet malm sammen med titan hvor rutilen befinner seg.

Både tingretten og lagmannsretten kommer i den ikke-rettskraftige Engebødommen til at lovens systematikk tilsier at skillet mellom statens og grunneiers mineraler går på mineralnivå – ikke på malmnivå, slik at granat er grunneiers mineral uavhengig av om det inngår i en kompleks forekomst eller ikke.

NORSKOG er enig i lagmannsrettens lovforståelse, og legger til grunn at denne står seg etter en eventuell behandling i Høyesterett.

Mineralutvinning i områder som strekker seg over mange eiendommer

NORSKOG er kjent med problemstillingen hvor det å skulle oppnå avtaler eller ekspropriasjon for mange grunneiere er vanskelig og tidkrevende. Å tilordne problemstillingen til jordskifteretten kan være effektivt, men kan fort oppleves som for skjønsmessig i saker som innebærer en låsing av rettigheter i stor skala, og av stor økonomisk art, kanskje langt frem i tid. Jordskifteretten gir også en mindre formell rettsikkerhet enn ekspropriasjon. Nettopp derfor er det også viktig at det relative verdiforholdet mellom statens mineraler og grunneiers mineraler legges til grunn. Det er de faktiske forholdene på domstidspunktet som må legges til grunn, ikke forholdene på tidspunktet for undersøkelses- eller utvinningstidspunktet.

Hvor ingen av forekomstene isolert er drivverdig, men forekomsten sammen er drivverdig

Bestemmelsen er viktig da mange forekomster i Norge er blandingsforekomster. I forslaget til ny minerallov er ordlyden i § 5-2, fjerde ledd at *«Der det finnes forekomster av statens mineraler og grunneiers mineraler som ikke er drivverdige hver for seg, men som er drivverdige samlet, kan direktoratet etter søknad tildele undersøkeren utvinningsrett til den samlede forekomsten uten at det foreligger avtale med grunneier, når hensynet til god ressursforvaltning tilsier dette.»*

Dette er problematisk i forholdet til grunneiers selvstendige rett til å inngå avtaler med den den ønsker, noe utvalget også har diskutert. I tillegg setter det de vanskelige spørsmålene omkring faktisk og relativ verdi på spissen. For tilfellet vil man kunne ha en høy forekomst av grunneiers mineral og en liten forekomst av statens mineral, hvor staten likevel kan utvinne dette samlet ved søknad. Hvorfor det her ikke skal foreligge avtale med grunneier kan vi ikke forstå. Hensynet til en effektiv ressursforvaltning kan ikke kneble grunneiers rettigheter. Når forekomsten er betinget av grunneiers mineral, men grunneier i tillegg kun skal få 0,5% vederlag av forekomsten, synes dette for alle tilfeller urimelig i et grunneierperspektiv. Utvalget har selv sagt at det er uheldig at tingretten i Engebødommen kom til at grunneiere ikke var avskåret fra å søke om utvinningsrett for statens mineraler. For disse tilfellene får jo dette synspunktet likevel stå seg, noe som er uheldig.

Hvor en forekomst er drivverdig, og en forekomst ikke er drivverdig

I forslaget til ny minerallov i § 5-3, reguleres det hvor en forekomst er drivverdig og en annen ikke. Her har det tidligere manglet symmetri. Det nye forslaget er fortsatt ikke helt symmetrisk med tanke på lik

ekspropriasjonsadgang, men at grunneier er gitt anledning til å ta ut statens mineral så langt det er nødvendig, er en positiv lovendring NORSKOG er fornøyd med.

Hvor begge forekomstene isolert er drivverdig

Der det er drivverdige forekomster av både statens mineraler og industrimineraler eller lette metaller, skal grunneieren ha vederlag for det som utvinnes av begge kategoriene. Se likevel mer om problemstillingen under punktet om Engebødommen.

Hva ligger i «så langt det er nødvendig» etter lovens ordlyd?

Både ny og gammel minerallov inneholder nødvendig-begrepet. I forslaget til ny minerallov lyder § 5-3 som følger: «Den som har utvinningsrett til forekomst av statens mineraler, kan ta ut og nyttiggjøre seg ikke-drivverdige forekomster av grunneiers mineraler så langt det er nødvendig for å ta ut forekomsten av statens mineraler.»

I NOU 1967:2 fremgår det at det er snakk om «Hovedbestandsdelen verdimessig sett»

NORSKOG forstår forslaget til ny minerallov dit hen at det er slik at dersom begge forekomstene isolert er drivverdige kan ikke den med utvinningsrett til en forekomst av statens mineraler ta med seg drivverdige forekomster av grunneiers mineraler. Se også punktet om ekspropriasjon i vårt høringsvar.

Utvalget diskuterer også denne problemstillingen, men konkluderer ikke, og spiller i stor grad ballen over til domstolene. Når det først skal lages et forslag til en ny minerallov, ville det etter vårt syn vært naturlig å gå nærmere inn i denne problemstillingen for å få på plass et lovverk som er tydeligere rundt dette.

Utvalget sier om nødvendig-kriteriet at «Hva som er «nødvendig», avhenger av hvordan forekomsten av statens mineraler må gripes an for å kunne utvinnes på en kostnadseffektiv måte. Dersom forekomsten av statens mineraler kan drives ut uten å ta med grunneiers mineraler, er dette vilkåret for å ta med grunneiers mineraler selvsagt ikke oppfylt. Det kan nok i praksis oppstå betydelig tvil om hva som er «nødvendig» ut fra en teknisk og økonomisk vurdering. Mineralloven gir ikke noen anvisning på hvem som skal ta stilling til dette, men utvalget antar at DMF må vurdere dette når de skal godkjenne driftsplanen, og at spørsmålet vil kunne prøves av domstolene ved tvist.»

Og tvist ble det. For øyeblikket verserer det en sak i rettsapparatet som i skrivende stund er anket til Høyesterett. Sakens parter er Nordic Mining som skal ta ut statens mineral rutil, og Arctic Mineral Resources som på sin hånd ønsker å utvinne grunneiers mineral granat.

Særlig om Engebødommen – lagmannsrettens vurderinger

Utgangspunktet for saken

Utgangspunktet for saken var, slik det er fremstilt av tingretten, i korte trekk at Engebøfjellet i Sunnfjord kommune består av gråberg, naturstein og bergarten eklogitt, som inneholder flere mineraler, blant annet granat, rutil, omfasitt og amfibolitt. Rutil inneholder titanoksid og er statens mineral fordi det inneholder titan. Titan, som er statens mineral, forekommer ikke i ren form i naturen. Granat er grunneiers mineral. Begge mineraler kan utnyttes kommersielt, men ligger sammenblandet i grunnen og må utvinnes sammen.

Har eier av statens mineraler rett til å bryte ut grunneiers mineraler etter mineralloven når grunneiers mineraler ikke er et biprodukt, men har en selvstendig verdi som et hovedprodukt, og er den verdimessige hovedkomponenten? Og har eieren av statens mineral i en slik situasjon som ovennevnt rett til å nyttiggjøre seg grunneiers mineral?

Flertallet kommer i dommen til at Nordic Mining har rett til dette, og gir Nordic Mining medhold. Mindretallet kommer til det motsatte og gir AMR medhold.

Det er grunn til å ta en titt på mindretallets forståelse av § 32 her. NORSKOG tiltrer denne tolkningen. *«Mindretallet er ikke enig med flertallet i at bestemmelsen i mineralloven § 32 andre ledd kan tolkes og anvendes slik at utvinner alltid har rett til å gjøre bruk av grunneiers mineraler, med mindre Direktoratet for mineralforvaltning har truffet vedtak om noe annet. Dersom bestemmelsen forstås på denne måten, vil det innebære at et vedtak om utvinningsrett i seg selv gir utvinner rett til å legge beslag også på grunneiers mineraler, inntil grunneier eventuelt selv tar initiativ til sak etter § 32 andre ledd, og dessuten får medhold hos Direktoratet for mineralforvaltning.»*

Dersom flertallets syn får stå seg, betyr det i praksis at bestemmelsen er gitt en så vid tolkning at den selv er å anse som en ekspropriasjonshjemmel. Det har etter vårt syn formodningen mot seg, spesielt siden dette vil gjøre at bestemmelsen erstatter ekspropriasjonsinstituttet og således gjør § 28 uten innhold, noe som ikke kan ha vært lovgivers intensjon.

NORSKOG vil også legge til at vi ser tendenser hos både flertallet i saken, men også på et generelt plan, at man tilordner flere og flere større inngrep i grunneierrettigheten til rådighetsinnskrenkning, slik at man på den måten ikke kommer i konflikt med Grunnlovens § 105. Dette mener vi både er en uriktig og farlig utvikling.

Det gjøres også oppmerksom på at lagmannsrettens flertall ser ut til å støtte seg på at mineralloven uten videre må anses for å være i tråd med Grunnloven og EMK. Dette er imidlertid ikke tatt opp i NOU' en.

Engbødommen - Det relative verdiforholdet mellom statens og grunneiers mineraler

Det kommer frem av flertallets begrunnelse at flertallet mener at det relative verdiforholdet mellom statens og grunneiers mineraler i utgangspunktet er uten betydning ved anvendelsen av uttaksretten, jf. mineralloven § 32 første ledd andre setning. *Mindretallet* ser annerledes på dette. *Mindretallet* kan ikke se at ordningen med statens mineraler hviler på et rettsgrunnlag som gir dekning for at en utvinner av statens mineraler uten unntak alltid kan gjøre det som er nødvendig for å få tilgang til statens mineraler.

Engbødommen er ikke rettskraftig da den er anket til Høyesterett.

NORSKOG ønsker her å stille seg bak høringssvaret til Arctic Mineral Resources på dette punktet, som skriver at *«Dersom domsresultatet skulle bli at malm av statens mineral i komplekse forekomster konsumerer grunneiers mineraler, også hvis disse utgjør forekomstens verdimessige hovedkomponent, så vil det antakelig bli ganske få grunneierforekomster igjen å drive på, og til og med eksisterende drift vil kunne bli forstyrret.»*

Flertallets tolkning har også etter vårt syn formodningen mot seg om man ser problemstillingen opp mot bergregalet. I dommen er det henvist til artikkel om bergrett hvor dommen inntar et klipp fra det skrives at: «Bergregalet kan ikkje utvidast til skade for private grunneigarar i større grad enn det som ellers ville kunne skje i høve til vernet om privat eigedomsrett etter Grunnlova § 105.

Bergregalet kviler då heller ikkje på lovgjevinga, men på etableringa før det. Lovgivinga er regulerande og ikkje rettsstiftande.»

Mindretallet vurderer også om et forvaltningsvedtak kan frata grunneier de rettigheter han/hun måtte ha på et privatrettslig grunnlag, og kommer til at det ikke kan være tilfellet. NORSKOG stiller seg bak dette, og mener det ikke er urimelig at tiltakshaver her kan kompensere for dette gjennom avtale eller i ytterste konsekvens ekspropriasjon.

Tid er også et element i vurderingen. Hvilke tidspunkts verdier mellom statens og grunneiers mineral skal legges til grunn? Verdien på søknadsstidspunktet? NORSKOG mener det er klart at det her må være de faktiske forholdene på domstidspunktet som er styrende for behandlingen. NORSKOG er enig med mindretallets vurdering av dette i Engebødommen.

Utfallet av Engebødommen vil med dette måtte bli styrende for både lovens utforming og forståelse. NORSKOG mener det er grunnlag for den forståelse som mindretallet kommer til i dommen.

Overføring av rettigheter og plikter fra kommunene til direktoratet

At det i forslag til ny minerallov tilordnes direktoratet en videre bestemmelses- og behandlingsrett kan ha både fordeler og ulemper. Man kan få en mer enhetlig og faglig sterk vurdering av sakskomplekset. For enkelte momenter kan det imidlertid synes negativt, der kommunen naturlig sitter nærmest til å behandle mer konkrete spørsmål. Dette kan eksempelvis være hvor en driftsveg skal legges osv. Se også punktet om motorferdsel.

Ekspropriasjon

Grunneier skal etter Grunnlovens § 105 ha full erstatning. Spørsmålet er om det er tilfellet om forekomster som kan utvinnes, ikke tas ut, f.eks. fordi staten kun ønsker å ta ut det av grunneiers mineral som trengs for å få ut statens mineral, og følgende av det er at grunneiers mineral detter under definisjonen av ikke-drivverdig etterpå, selv om det ville vært drivverdig om grunneier fra begynnelsen drev ut sitt mineral.

I tillegg er det grunn til å bemerke utvalgets drøfting på side 224 i NOU' en hvor de skriver at «*Inngrep i grunneierens rett til å inngå avtale med den han måtte ønske, krever etter legalitetsprinsippet i Grunnloven § 113 hjemmel i lov. Det kan derfor reises spørsmål om det er tilstrekkelig med en førsterett ved en eventuell ekspropriasjon av utvinningsrett.*»

Dette må også sees i sammenheng med punktet om samordnet undersøkelsesrett og det vi skriver om det der.

Tilleggserstatning ved ekspropriasjon

Flertallet i utvalget mener det skal gjeninnføres en tilleggserstatning ved ekspropriasjon, mens mindretallet mener dette vil gi et insentiv til grunneier for ikke å akseptere minnelig avtale og dermed vente på ekspropriasjon. NORSKOG ser det slik at det er positivt at det innføres tilleggserstatning ved ekspropriasjon, og at det antakeligvis vil gjøre at de minnelige avtalene også blir bedre for grunneier ettersom det kommer både tiltakshaver og grunneier til gode.

Tilsvarende tilleggserstatning gis ved ekspropriasjon til vannkraftformål etter vannressursloven § 51 annet ledd. NORSKOGs erfaring er at dette ikke er et disincentiv i forbindelse med forhandling om minnelige

avtaler. Tvert imot inngås det regelmessig minnelige avtaler der det avtales særskilt at man forhøyer alle utbetalinger til grunneier med 25 %.

Samiske rettigheter

Forslaget er at siidaer med reindriftsrett på Finnmarkseiendommens grunn, statens grunn, eller i statsallmenninger bør få en andel som svarer til 25 prosent av vederlaget staten som grunneier mottar. Disse områdene utgjør nokså vesentlige deler av det samiske reindriftsområdet. På privat grunn og i bygdeallmenninger mener utvalget at andelen bør svare til 10 prosent av det grunneieren mottar. Utvalget legger opp til at grunneieren inngår en avtale med tiltakshaveren, og at urfolksvederlaget kommer i tillegg til dette, men altså beregnet i forhold til størrelsen på grunneiervederlaget. Utvalget foreslår at urfolksvederlaget også fra grunneierens mineraler fordeles mellom Sametinget og siidaen eller siidaene som er berørt av mineralvirksomheten, på samme måte som vederlaget for statens mineraler.

NORSKOG forutsetter en forståelse av forslaget til ny bestemmelse om samiske rettigheter dit hen at vederlaget til samiske rettighetshavere skal være et tillegg til, og ikke en andel av, grunneiers vederlag eller erstatning. Hvis dette ikke er en riktig forståelse av bestemmelsen, vil det være snakk om et vederlag til samiske rettighetshavere som går på bekostning av vederlag og erstatning til grunneier. Det vil vi anta må være i strid med Grunnlovens bestemmelse om full erstatning.

NORSKOG mener utgangspunktet bør være at samiske rettighetshavere skal kompenseres for sitt økonomiske tap basert på dokumenterte tap. Å motta en andel av mineralverdien vil kunne føre til uriktige erstatninger som både kan bli for lave og for høye. Samiske rettigheter er en bruksrett, ikke en eiendomsrett. Samiske rettighetshavere har rettigheter til typisk reindrift, og det er det som må søkes dekket ved tap som følge av mineralutvinning. De er ikke grunneiere, og bør i forlengelsen av det heller ikke gis vederlag etter verdier av mineraler som om de var det, på samme måte som de heller ikke kan forvente inntekter av tømmer ved hogst som om de var grunneiere.

NORSKOG merker seg også at det snakkes om to kategorier berettiget vederlag og erstatning. Samiske rettighetshavere, og grunneiere. Det er ikke sagt noe om andre rettighetshavere.

Motorferdselloven

Forslaget til ny minerallov endrer også hvem som skal kunne gi tillatelse til motorferdsel i utmark, fra kommunene og til DFM. I tillegg foreslår utvalget også endringer i motorferdselloven for at tiltakshaver lettere skal kunne få langvarig nok og sikker nok tilgang.

For noen tilfeller kan det være gunstig at det er DFM som sitter på beslutningsmyndighet, men for andre tilfeller vil det være uheldig. Motorferdsel i utmark kan påvirke utmark og utmarksforvaltning, natur og næring. Her mener NORSKOG at kommunene må antas å ha større kunnskap om lokale forhold som eksempelvis valg av traseer, enn DFM, og kan følgelig tilpasse tillatelsene slik at de påvirker grunneier, rettighetshaver og natur minst mulig.

Taushetsplikt

Det forutsettes at taushetsplikten som foreslås samordnes med og er i tråd med åpenhetsloven og miljøinformasjonsloven. Dette bør man være obs på, særlig sett opp mot informasjonsplikten etter forslaget til ny lov.

Avslutningsvis

Samlet sett mener NORSKOG det er gjort et solid arbeid med forslaget til ny minerallov. På mange områder kan vi tilslutte oss det nye forslaget.

Likevel er det fortsatt uklarheter, spesielt knyttet til samlede forekomster hvor også grunneiers mineral kan utnyttes i tillegg til statens mineral. På noen områder er hensynet til grunneier løftet opp, noe som NORSKOG mener er positivt. Likevel kan man få inntrykk av at hensynet til en effektiv mineralleting og utvinning har trumfet hensynet til grunneier på noen områder. Det er uheldig, og NORSKOG er spent på utfallet av Engebødommen, og hvilke konsekvenser det får for forslaget til en ny lov, og forståelsen av denne.

Med vennlig hilsen

Kristine Jacobsen
Jurist og næringspolitisk rådgiver
NORSKOG